

בס"ד. י"א ניסן, ה'תשל"ד

(הנחה בלתי מוגה)

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר¹ 'כו' בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים². והנה, הפירוש הפשוט בזה, וכן הוא להלכה³, שחייב האדם בכל דור להראות את עצמו כאילו הוא (בעצמו) עתה יוצא משעבוד מצרים, הוא ביום חמשה עשר בניסן. אבל כ"ק אדמו"ר הזקן מבאר חיוב זה בתניא⁴, בהוסיפו (אחרי התיבות בכל דור ודור) גם ובכל יום ויום, והיינו שהחייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים הוא לא רק בט"ו בניסן, אלא גם בכל יום ויום. וזה מתאים⁵ עם פס"ד המשנה בברכות⁶ מזכירין יציאת מצרים בלילות כו' שנאמר⁷ למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך הימים, כל ימי חיך הלילות. ומסיים ימי חיך העוה"ז, כל ימי חיך להביא לימות המשיח, שלכן, גם בימות המשיח יזכירו יציאת מצרים.

(ב) **ועפ"ז** מובן שבהענין דיציאת מצרים ישנם כמה דרגות. דלכל לראש ישנו הענין דיציאת מצרים כמו שהי' בפעם הראשונה, שאז היתה היציאה ממצרים בפועל ובפשטות. ולאח"ז ישנה המצוה דזכירת יציאת מצרים בכל שנה ושנה, בחמשה עשר בניסן (ומתחיל מהקרבן קרבן פסח בערב חמשה עשר בניסן), והמשכו במשך שבעת ימים מצות תאכלו⁸, שזהו הזכרון דיצי"מ שהי' בפעם הראשונה. ועז"נ חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שחייב זה הוא בעת הסיפור דיצי"מ בשעת אמירת ההגדה, שזהו בליל ט"ו ניסן, וכמו שדרשו⁹ מ"ש בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. ונוסף לזה ישנו הענין דיצי"מ כמו שהוא בכל

1) בהגש"פ עם לקוטי טעמים כו' (קה"ת, תשמ"ז)

2) ע' תריח. וראה לקו"ש ח"ב ע' 39 ואילך.

3) יב, ב.

4) ראה טז, ג.

5) בא יב, טו.

6) הגש"פ פסקא "יכול מראש חודש",

7) ממכילתא עה"פ בא יג, ח.

8) בא יג, ח.

9) הגדה של פסח. מפסחים קטז, ב

(במשנה).

10) שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב ס"ז —

מרמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ו.

11) ריש פרק מז.

12) ראה מכתב י"א ניסן תשכ"ח נדפס

יום ויום, שזהו"ע דק"ש¹⁰. ואף שבכתוב נאמר בעבור זה גו', הרי כשם שישנו הענין דבעבור זה גו' בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך בגשמיות כפשוטו, כמו כן ישנו הענין דמצה ומרור (ויתירה מזה, פסח מצה ומרור¹¹) מונחים לפניך ברוחניות, ולכן ישנו הענין דיצי"מ בכל יום ברוחניות, כיון שגם בכל יום ישנו הענין דבעבור זה גו' בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך ברוחניות. ועוד ענין ביצי"מ העולה על כולנה, שגם בימות המשיח, שעז"נ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות¹², כפירוש הזוהר¹³ שלעתיד לבוא יהיו נפלאות אפילו בערך הנפלאות שהיו ביצי"מ, הנה גם אז יזכירו יצי"מ, אלא שזה יהי' ענין של תפלה¹⁴. והיינו שביצי"מ ישנם כו"כ דרגות. וזהו כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, שימי צאתך מארץ מצרים הם ההתחלה ונותנת סיוע בהענין דיצי"מ כמו שהוא בכל שנה בט"ו בניסן, וגם בהענין דיצי"מ כמו שהוא בכל יום שגם אז חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ועד שזה נותן כח אפילו בהענין דיצי"מ שבימות המשיח, דמכיון שגם אז יזכירו יצי"מ, והרי זכרון זה הוא ע"פ תורת אמת, הרי מובן מזה שזכרון יצי"מ יפעול איזה ענין אפילו בהמעמד ומצב דאראנו נפלאות שיהי' בימות המשיח.

וצריך להבין, דהנה, מעלת ימות המשיח גדלה ביותר, כדאיתא במדרש¹⁵ העולם הזה אירוסין היו כו' אבל לימות המשיח יהיו נישואין. ובפרט לפי המובא לעיל מ"ש בזוהר שלעתיד לבוא יהיו נפלאות אפילו בערך לימי צאתך מארץ מצרים. ובפרט לפי המבואר בקבלה ובחסידות¹⁶ בפירוש הכתוב¹⁷ ונגלה כבוד הוי' וגו' פי הוי' דיבר, שיהי' הגילוי דכבודו ועצמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה¹⁸, דאמר מלכא כו'¹⁹, באשר דבר מלך שלטון²⁰, ובדבר הוי' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם²¹, הנה לעתיד לבוא יהי' ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר, שיראו את כח הפועל בנפעל, בשמים וארץ ובכל צבאיהם.

16) ראה המשך תער"ב ח"א ע' שנו. ע'
תנו. ח"ב ע' תתקל ואילך. ע' תתקצו ואילך.
סה"מ תש"ד ע' 220. ועוד.
17) ישע"י מ, ה.
18) נוסח הגדה של פסח.
19) ראה ב"ב ג, ב.
20) קהלת ח, ד.
21) תהלים לג, ו.

10) ראה תניא שם (סד, א).
11) ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים כו'
פיסקא הנ"ל בשוה"ג ד"ה מצה ומרור.
12) מיכה ז, טו.
13) ח"א רסא, ב. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ
(ע' תפו ואילך). וש"נ.
14) ראה גמרא ברכות שם.
15) שמו"ר ספט"ו.

ואיך שייך לומר שהזכרון דיצי"מ²² יהי' (ובמילא יפעול איזה ענין) גם בהמעמד ומצב דימות המשיח.

ג) **וידוע** נקודת הביאור בזה, בהקדם שהענין דמצרים הו"ע דמיצרים וגבולים. וזהו ג"כ ההסברה איך אפשר להיות מצרים כפשוטו, ועד למצרים ערות הארץ²³, שההתחלה בזה הוא מהענין דמצרים בקדושה, מצרים מלשון מיצר וגבול, החל מהמיצר וגבול הראשון שהוא צמצום הראשון, שעז"נ²⁴ ברישא (לפני סדר ההשתלשלות) חשוכא (ענין הצמצום, ורק לאח"ז נעשה) והדר נהורא, הנה צמצום הראשון הוא הנתינת מקום לכך שלאחרי השתלשלות מסכים ופרסאות והבדלות עד לאופן דאין ערוך יוכל להיות המיצרים וגבולים דעוה"ז הגשמי, עוה"ז החומרי, עוה"ז שבו גוברים הענינים של היפך הקדושה²⁵, ועד שמזה נעשה מצרים כפשוטו, כמבואר בארוכה בכ"מ²⁶. ונקודת הענין בזה, שמצד הגבורות שלמעלה, שראשית הגבורות הו"ע צמצום הראשון, הנה מזה נעשה הצמצום, עד לצמצום שאין למטה ממנו, ועד שעז"ז יכול להיות התהוות דדין לא הניין ל²⁷, שגם זה הו"ע של התהוות.

ועז"נ²⁸ גם את העולם נתן בלבם, שכל הענינים תלויים בעבודת כל איש מישראל, היינו, שעז"ז שעבודתו היא למעלה ממדידה והגבלה, אזי מתבטלים כל המדידות וההגבלות. והענין בזה, דהנה, עבודת כל איש ישראל צריכה להיות בכל לבבך ובכל נפשך, ויתירה מזה, בכל מאדך²⁹, היינו, שעבודתו צ"ל למעלה מהמדידות וההגבלות שלו³⁰, עז"ז שמתבטל אותם. ובפשטות, שעובד את השם למעלה מטעם ודעת, מבלי להתחשב עם החשבונות שהעולם עושה עבורו, מה שהשכנים שלו רוצים להכריח עליו, ואינו מתחשב גם עם החשבונות של גופו ונפשו הבהמית, וואס איז פאָר זיי געשמאַק און וואָס ניט, ואינו מתחשב אפילו עם החשבונות של נפשו האלקית, אלא בידעו שיש ענין הקשור עם אהבת הוי', ואהבת את הוי' אלקיך²⁹, עושה כל הענינים בשביל הקב"ה ללא

27) ראה ב"ר פ"ג, ז. פ"ט, ב. קה"ר פ"ג,

יא.

28) קהלת ג, יא.

29) ואתחנן ו, ה.

30) ראה תו"א מקץ לט, סע"ג ואילך.

22) ראה גם סה"מ תרפ"א ע' ריז.

23) מקץ מב, יב.

24) שבת עז, ב.

25) תניא פ"ו (יו"ד, סע"ב), מע"ח שמ"ב

ספ"ד.

26) ראה סה"מ עזרת ע' קנד. תרפ"א ע' ובכ"מ.

רל. ובכ"מ.

מדידות והגבלות. ועי"ז מאיר אצלו הענין דהקב"ה עזרו³¹ ג"כ באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, ולכן בכחו וביכלתו דורכברעכץ את החושך כפול ומכופל, וימש חושך, דארץ מצרים³², שגם שם יהי' לכל בני ישראל הי' אור במושבותם³³, עם היותם עדיין בארץ מצרים כפי שהיא במעמד ומצב דוימש חושך. ולא עוד אלא שממלא השליחות שלו לעשות לו ית' דירה בתחתונים³⁴, החל מד' אמות שלו, בכל הסביבה שלו ובכל העולם כולו, דחייב אדם לומר בשבילי נברא העולם³⁵, ע"י עבודתו להאיר בנר מצוה ותורה אור³⁶ את חלקו בעולם, ועי"ז את כל העולם כולו, שגם שם יתחיל להאיר שיש בעה"ב לבירה זו³⁷, ועד שפועל שם הענין דעליונים ירדו למטה³⁸ להיות דירה לו ית', ועד שיהי' ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר, שרואים את דבר הוי' שמהוה מחי' ומקיים כל ענין שבעולם [שכן הוא גם עכשיו, כתורת הבעש"ט³⁹ עה"פ⁴⁰ לעולם הוי' דברך נצב בשמים, אלא שעכשיו הדבר הוי' הוא בהעלם והסתר, וע"י עבודתו הנ"ל נעשה זה בגילוי], ובמילא אין רואים את המדידה וההגבלה של העולם, כי אם את פי הוי' אשר דיבר ומהוה את המדידה וההגבלה דהעולם, ועי"ז ווערט אויס מדידה והגבלה, דמכיון שרואים בזה את פי הוי', ה"ז מדידה והגבלה דלמעלה שהיא מדידה והגבלה עצמית, ובמילא אינה מדידה והגבלה אמיתית, כמבואר בכ"מ⁴¹. וזהו ג"כ הביאור במ"ש בתניא שם¹⁰ שהענין דיצי"מ בכל יום הוא בשעת ק"ש, כי הענין דק"ש הוא ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, שזוהי העבודה באופן של יציאה ממצרים וגבולים. וזהו נוסף לכך שבאמירת הוי' אחד⁴² צריכה להיות הכוונה כפשוטה למסור נפשו להקב"ה⁴³, והרי הענין דמס"נ הוא יציאה מכל מדידה והגבלה.

ד) **וזהו** גם מ"ש⁴⁴ כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלקים לעולם, שנעשה אצלו כליון ותשוקה ותענוג לאלקות, ומדייק כלה

(31) ראה קידושין ל, ב. סוכה נב, ב.	(39) תניא שעהיוה"א בתחילתו.
(32) בא יו"ד, כא.	(40) תהלים קיט, פט.
(33) שם, כג.	(41) ראה סה"מ תרנ"ז ע' קנו ואילך.
(34) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.	וש"נ.
(35) במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו.	(42) ואתחנן שם, ד.
(36) משהו, ו, כג.	(43) ראה תו"א וישב כט, ב. לקו"ת ויקרא ג, סע"א. ובכ"מ.
(37) ראה ב"ר רפ"ט.	(44) תהלים עג, כו. — הקאפיטל
(38) ראה תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב,	שמתחילים לומר בי"א ניסן השתא (ראה לעיל ח"א ע' 1 ואילך).

שארי ולבבי, כפירוש הראב"ע⁴⁵ ששארי זה הגוף, ולבבי זה הנפש, הנה שארי ולבבי (הגוף והנפש) הם אצלו באופן דכלה, אַז זיי שטייען אין אַן אויסגוס און אַן אויסגאַנג להוי', וגם כלה מלשון תענוג. וטעם הדבר, מפני שצור לבבי וחלקי וואָס איז זיין האַרץ, און וואָס איז די שטאַרקייט פון זיין האַרץ, און וואָס איז זיין חלק בעולם) — הוא אלקים. וענין זה הוא אצלו באופן שלמעלה מכל שינויים, שזהו (כלה וגו') לעולם. וכפי שמבאר כ"ק אדמו"ר הצ"צ ברשימותיו לתהלים⁴⁶ שענין זה הוא מצד העבודה דבחינת יחידה שבנפש, שהיא העבודה דואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, שאז נקראים בנ"י עושיין רצונו של מקום⁴⁷, כתורת הרב המגיד הידועה⁴⁸. וכאשר העבודה היא באופן כזה אזי רואים בגלוי בכל דבר שבעולם את הדבר הוי' שבו, כי פי הוי' דיבר.

ומקדים לזה בכתוב⁴⁹ מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, ולכן כלה שארי ולבבי וגו'. והענין בזה⁵⁰, כפי שמביא כ"ק אדמו"ר הצ"צ בשרש מצות התפלה⁵¹ בביאור ענין האהבה דבחי' ועמך לא חפצתי, שכך הי' נשמע הלשון ממורנו ורבינו נ"ע בדביקותו שהי' אומר בזה"ל: "איך וויל זע גאָר ניסט, איך וויל ניט דאיינ ג"ע אין וויל ניט דאיינ עוה"ב כו', איך וויל מער ניט אַז דיך אַליין". והנה, ע"פ הידוע שדיבורו של אדמו"ר הזקן הי' מדוייק בתכלית הדיוק בכל מלה ותיבה, ובפרט שזה הי' בדביקותו, צריך להבין דיוק הלשון (שמדייקים בו גם בהעתקת סיפור הדברים) איך וויל ניט דאיינ ג"ע כו' דאיינ עוה"ב, מהי הכוונה בהוספת תיבת דאיינ. והביאור בזה, שהכוונה היא לשלול אפילו הענין דג"ע כפי שנרגש בו שהוא ג"ע שלך (דאיינ ג"ע), נוסף על כללות ענין התענוג שבג"ע. וכידוע משל הבעש"ט⁵² עה"פ⁵³ תפלה לעני כי יעטוף ולפני הוי' ישפוך שיחו, שבשעה שנכנסים להיכל המלך, הנה מצד גודל התענוג בראיית האוצרות שמראים בהחדרים עוד לפני שבאים להחדר שבו יושב המלך, יכולים פאַרטרונקען ווערן און אויסגיין, עד

(45) עה"פ.
 (46) אוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ (ע' לעיל ח"א ע' קפא"ג).
 (47) ברכות לה, ב.
 (48) או"ת נג, סע"ג ואילך. וראה ספר הערכים-חב"ד ערך אהבת ה' — בכל לבבך, נפשך ומאדך ס"ד ס"ק ו. וש"נ.
 (49) שם, כה.
 (50) בהבא לקמן — ראה גם ד"ה ביום עשתי עשר ד"א ניסן ה'תשל"א פרקים ח"ט (לעיל ח"א ע' קפא"ג).
 (51) פ"מ (דרמ"צ קלה, סע"א). הובא ב"היום יום" יח כסלו. ובכ"מ.
 (52) כתר שם טוב סצ"ז.
 (53) תהלים קב, א.

שאינן נגשים כלל אל החדר שבו נמצא המלך, מלך מלכי המלכים הקב"ה בעצמו, כי עוד לפניו ישנו כבר כליון הנפש. וזהו תפלה לעני כי יעטוף גו', שתפלת העני היא⁵⁴ שיהי' אצלו הענין דלפני הוי' ישפוך שיחו... שאינו צריך הבחינה ד"בשמים", גן עדן, ואפילו לא כפי שניכר בו שהוא שלך (דאיין ג"ע), ואינו צריך גם לעוה"ב שהוא נעלה יותר מג"ע, ואפילו לא עוה"ב כפי שניכר בו שהוא שלך (דאיין עוה"ב), כי, גם דאיין ג"ע ודאיין עוה"ב הם רק גן עדן או עולם הבא, ולא עצמותו ממש, ורצונו הוא — איך וייל מער ניט אַז דיך, ומוסיף עוד תיבת "אַליין", היינו מהותו ועצמותו כפי שהוא באופן דאין עוד מלבדו⁵⁵ ("אַליין").

והנה אף שהענין דמי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ הי' דביקותו של אדמור"ר הזקן, מ"מ, מכיון שענין זה נאמר במאמר חסידות, ונתפרסם בכל העולם כולו, הרי מובן ששמץ מנהו שייך לעבודת כל אחד מישראל. וכללות הענין בזה, שבשעה שיהודי אומר שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד⁴², שאז הוא מוסר נפשו בכח, ה"ז נחשב כמו העבודה דואהבת גו' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, ועד לאופן האהבה דועמך לא חפצתי בארץ כביאור הצ"צ.

(ה) **וזהו** ענין יציאת מצרים שבכל יום בהעבודה דק"ש, דקודם ק"ש הוא נמצא עדיין במיצרים וגבולים דקדושה, כי גם לאחרי הקדמת כל התפלה, כולל גם ברכות ק"ש, הרי הוא עדיין לפני הענין דעושיין רצונו של מקום באמירת בכל מאדך, ולפני הענין דמס"נ עכ"פ בכח באמירת שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד. ורק בשעת ק"ש, ובפרט באמירת פסוק הראשון דק"ש (שבו צריכה להיות כוונה, ובזה יוצאים י"ח הכוונה דק"ש⁵⁶), אזי יוצא מהמיצרים וגבולים שלו, ע"י שמוסר את נפשו להוי' לתורתו ולמצוותיו. ועי"ז הרי הוא כל היום במעמד ומצב דלבי ער⁵⁷, היינו, שגם כאשר אני ישנה בגלותא⁵⁸ אזי לבי ער להקב"ה לתורתו ולמצוותיו⁵⁹, לקיים התומ"צ באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, שזהו"ע דבכל מאדך (דעם היות שזהו רק מאד שלך⁶⁰, מ"מ, אצלו עכ"פ ה"ז באופן דמאד, למעלה ממדידה והגבלה), היינו,

(57) שה"ש ה, ב.

(58) זח"ג צה, ב.

(59) ראה יל"ש עה"פ (רמז תתקפח).

(60) תו"א שבהערה 30. דרמ"צ קכג, ב.

קס, ב. ועוד.

(54) כ"ק אדמור"ר שליט"א דיבר בקול

חנוק מבכי (המור"ל).

(55) ואתחנן ד, לה.

(56) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' ס"ה.

וש"נ.

שמבטל כל המיצרים והגבולים שבאופן עבודתו, ובפשטות, שמתבטלת המדידה והגבלה בנתינת הצדקה, המדידה והגבלה בהשיעורים שיש לו בתורה, המדידה והגבלה בהשיעורים שיש לו בעבודת התפלה. ועי"ז מתבטלת גם המדידה והגבלה דעולם, שהקב"ה נותן לו פרנסה מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה⁶¹, למעלה ממדידה והגבלה, וכמאמר הידוע של אדמו"ר הזקן⁶² אַז דער אויבערשטער גיט אידן גשמיות און אידן מאַכן פון די גשמיות רוחניות.

(ו) **וזהו** כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, כימי צאתך לשון רבים, וכמבואר בהמאמרים⁶³, שבכל יום ויום, החל מיום חמשה עשר בניסן שבו יצאו ישראל ממצרים, בעצם היום הזה⁶⁴, נמשך ענין היציאה מהמיצרים וגבולים בכל אחד לפי ענינו, היינו, שבכל יום ויום תהי' הגאולה הפרטית של כאו"א מהמדידות וההגבלות שלו, וכאמור לעיל שנתנת הצדקה (שזהו העמוד דגמ"ח שכוללת כל המצוות) היא למעלה ממדידה והגבלה, וכן העסק בעבודת התפלה הוא למעלה ממדידה והגבלה, דאף שבאים אליו ומטרידים אותו שמצד התעסקותו בעניני מסחר, או בעניני עסקנות, או באיזה ענין שיהי', אין לו זמן עבור תפלה בצבור או עבור תפלה בכוונה וכו', מ"מ אינו מתחשב עם זה כלל, ועבודתו בעבודת התפלה היא למעלה ממדידה והגבלה, בכל מאדך, ועד"ז הוא בעסק התורה, שיש לו קביעות עתים לתורה בכל יום ויום, ועאכו"כ ביום השבת קודש ובימים טובים, באופן שלמעלה ממדידה והגבלה. ועי"י כללות העבודה באופן של ביטול המיצרים וגבולים, נעשה ביטול הענין דמצרים ברוחניות, מצרים דקדושה, ובדרך ממילא בטל גם הענין דמצרים דלעו"ז, עד שנתבטל גם הענין דמצרים כפשוטו, שזהו"ע הגאולה הכללית דימות המשיח. וזהו גם שמזכירין יצי"מ בכל יום, וגם לימות המשיח, שזהו מצד גודל ההפלאה שבהעבודה דאתכפיא, שגם בהזמן דוימש חושך של המיצרים וגבולים דעולם, נעשית היציאה מהמיצרים והגבלות בנצחון עצום לעסוק בתורה עבודה וגמ"ח, הנה בענין זה יש תענוג מיוחד שאינו גם בהעבודה דאתהפכא, ולכן גם בימות המשיח יזכירו את גודל ההפלאה שבהעבודה דאתכפיא שהיתה במשך

63) ראה ד"ה כימי צאתך תש"ח רפי"ב

(סה"מ תש"ח ע' 164).

64) בא יב, מא.

61) נוסח ברכה הג' דברכת המזון.

62) "היום יום" כו טבת. אגרות-קודש

אדמו"ר מהורו"צ חי"א ע' לד. וש"נ.

זמן הגלות (כמבואר בכ"מ בארוכה⁶⁵). וכללות הענין בזה, שע"י העבודה דאתכפיא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין⁶⁶, ועאכו"כ בעוה"ז הגשמי שבו עוסקים בנ"י בלימוד התורה וקיום המצוות ועושיין רצונו של מקום בהעבודה דואהבת גו' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. וזה מקרב את הקץ שם לחושך⁶⁷, שיהי' בעגלא דידן, בהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ויראו בעיני בשר את קיום היעוד כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

(65) ראה סה"מ תש"ח ע' 167 ואילך. (א) וראה תו"א ויקהל פט, ד. ובכ"מ. (66) זח"ב קכח, ב. הובא בתניא פכ"ז (לד, (67) איוב כח, ג.